

GLORIA STEINEM

EEN ONVERWACHT LEVEN

NIJGH & VAN DITMAR
AMSTERDAM

Dit boek is opgedragen aan Wilma Mankiller, mijn vriendin voor het leven, de eerste vrouwelijke chieft van de Cherokee Nation. Had ze maar langer mogen leven zodat we dit boek samen hadden kunnen schrijven. Niets kan haar verlies goedmaken, maar ik hoop dat haar geest mag voortleven in deze pagina's. Haar nagedachtenis leeft voort in mij en hopelijk ook in de oorsprong van de ware democratie in dit land – iets wat we nog steeds met moeite proberen te verwezenlijken.

Voorwoord

Een vlindervleugel

Ooit droomde ik dat ik een vlinder was, heen en weer fladderend, in alle opzichten een vlinder. Ik had alleen weet van mijn geluk als vlinder, niet wetend dat ik mezelf was. Al snel werd ik wakker en daar was ik, weer helemaal mezelf. Nu weet ik niet of ik toen een man was die droomde dat hij een vlinder was, of dat ik nu een vlinder ben die droomt dat hij een man is. – Zhuang Zi¹

Nu ik dit schrijf, ben ik zowel ouder dan ik ooit gedacht had te worden als gelukkiger dan ik ooit had gedacht dat ik kon zijn. Ik ben beloond met vrienden die mijn gekozen familie vormen. Ik heb ook vertrouwde vrienden in andere landen en we proberen veilig en vrij te leven en hopen allemaal op een vreedzame democratie in de wereld.

Als sociale dieren zijn we geneigd imaginaire vrienden en beschermers te bedenken, of we nu kinderen zijn die bang zijn in het donker, of volwassenen die in eenzame opsluiting boodschappen op de muur krabbelen voor de volgende gevangene die we niet kennen. Er is een reden waarom eenzame opsluiting overal ter wereld de ergste en meest voorkomende straf is. We hebben elkaar nodig. We lijden onder eenzaamheid. Onze liefde voor gezelschap, niet alleen binnen onze

eigen soort, maar met alle levende schepsels, toont wat een gezelschapsdieren we feitelijk zijn.

Het idee van vriendschap is, ongeacht de taal en de woorden die we hiervoor gebruiken, het begrijpen en begrepen worden. Wij mensen hebben het geluk dat we talen hebben, maar dat geldt ook voor dieren, van het getrompetter van olifanten tot het seinen van mieren waardoor ze minutieuze mierenhopen kunnen bouwen. Zoals zwermen vogels duizenden kilometers ver vliegen in het volste vertrouwen dat de seizoenen en stromingen hen zullen ondersteunen, kunnen wij naar de andere kant van de wereld reizen, erop vertrouwend dat de taal en het onderlinge begrip van de mensheid ons bij aankomst zullen begroeten. Of we nu bloedverwanten zijn of verbonden zijn via onze ideeën, of we nu leven in harmonie of we juist verdeeld zijn door soort, oorlog, geloof, ras of klasse, we zijn allemaal passagiers op het ruimteschip Aarde.

Door een boek te lezen zoals dit, is het mogelijk om iets bij te dragen aan een gesprek dat geen einde kent, om dit gesprek voort te zetten. Ik hoop dat je de vrijheid neemt om al lezend opmerkingen in de kantlijn te krabbelen. Op die manier worden de volgende lezers van jouw exemplaar van dit boek ook deel van die tijdloze conversatie. Wetenschappers vertellen ons immers dat een vlinder die met zijn vleugels slaat het weer op honderden kilometers afstand kan veranderen. Stel je voor hoeveel ieder van ons kan doen in woord, gedachte en daad. En we hebben allemaal macht. Die

macht kan alleen tenietgedaan worden als we er zelf geen vertrouwen in hebben.

Ieder van ons kan het weer veranderen, zowel dichtbij als veraf.

Net als een vogel heb ik een nest dat ik met liefde en zorg heb gebouwd, een plek waar ik kan werken, leven, en vrienden en gekozen familieleden kan uitnodigen.

In mijn geval is dat nest een appartement in een oud herenhuis op het eiland Manhattan, in een stad die ik liefheb, die eeuwenlang een halteplaats voor schepen en kolonisten is geweest. Voor dit een uit zijn krachten gegroeide metropolis werd, konden mensen hun voedsel vinden langs de kust van het eiland. Allerlei uiteenlopende culturen en talen horen bij het leven van alledag, van Harlem waar nog steeds families wonen wier verhaal wellicht in Afrika begon, tot downtown Chinatown waar de wortels veelal in Azië liggen. Al die buurten zijn veel jonger dan de oorspronkelijke gemeenschap van inheemse Amerikanen die dit eiland nog steeds Mannahatta noemen.

In de delicatessenzaak om de hoek praat ik met de buffetbediende over zijn tuin in Egypte en met mijn buurvrouw over haar familie in Kolkata, een stad waar ik als begintwintiger heb gewoond. Ik begon mijn leven als kind in Michigan en Ohio, maar in New York voel ik me veel meer deel van een wereldwijde gemeenschap. Ik weet dat ik mijn vrienden uit India of Engeland zou kunnen uitnodigen en dat ze dan in Manhattan eten,

winkels, dialecten en mensen tegenkomen die ze aan thuis herinneren.

Ondanks mijn reizen door Europa en India en het grootste deel van Amerika, woon ik inmiddels meer dan vijftig jaar in dit herenhuis. Als mij de tijd en de slimheid gegeven zijn, hoop ik de rest van de verdiepingen van het huis erbij te kunnen kopen om het hele pand na te laten als een toevluchtsoord voor allerlei verschillende vrouwen die net in de vs zijn aangekomen en een plek nodig hebben om te verblijven of gewoon om elkaar te ontmoeten. Op die manier kan ik zien dat ik in het heden nog steeds mijn best doe om mezelf uit het verleden te redden. Ik heb een deel van mijn jongere jaren bij verlichte ramen naar binnen gekeken en gedacht: *Iedereen heeft een thuis behalve ik*. Mijn jarenlange verlangen naar een thuis is waarschijnlijk ontstaan doordat ik niet zo'n veilige jeugd heb gehad. Niet dat mijn familie ooit iets anders was dan liefdevol en stimulerend, maar ze hadden wel een gebrek aan geld en een overvloed aan optimisme.

Ik begon op één etage in dit huis, die ik meer dan vijftig jaar geleden deelde met een kunstenaar, en uiteindelijk werden dat twee verdiepingen voor mij alleen. Ik heb het geluk dat ik in een solide buurt woon en dus niet verdrongen word door hoogbouwflats of nieuwe winkelketens.

In het blok naast me staan de koetshuizen die ooit bij deze huizen hoorden, die destijds elk ruimte boden aan een paard en een koets. Vandaag de dag worden ze

gebruikt om een auto in te stallen, of als kunstenaars-atelier of zelfs als gezinswoning. Toen ik bij mij thuis een raam liet vergroten, vond ik een dollarcent uit 1870 die door bouwvakkers tussen de bakstenen was achtergelaten. Hoewel er in de open haard in elke kamer geen houtblokken of kolen meer liggen en de boel wordt verwarmd door middel van een verwarmingsketel in de kelder, mag ik nog steeds graag een band voelen met de vroegere bewoners die bij de warmte van de haard samenkwamen.

Wat ook zo fijn is aan New York, is dat je er geen auto nodig hebt. Ik kan overal te voet naartoe. Ik vermoed dat ik een van de weinige Amerikanen ben die nog nooit een auto hebben gekocht of zelfs gehuurd. Ik heb leren rijden op de middelbare school, want een rijbewijs was een teken van volwassenheid. Ondanks de inspanningen van autofabrikanten om overal het openbaar vervoer te gronde te richten door de aankoop van auto's te forceren, blijft het eiland Manhattan vooral een plek vol metro's, bussen en taxi's. Californië en andere plekken hadden minder geluk. Daar kochten autofabrikanten veel spoorlijnen op en sloopten die om plaats te maken voor auto's.

Ik heb dit punt in mijn leven ook onverwacht bereikt, zonder een huwelijk, kinderen of zelfs de zekerheid van een werkgever. Ik heb met wisselend succes mijn brood kunnen verdienen als freelanceschrijver en jarenlang ook als spreker, en als redacteur heb ik mijn best gedaan te helpen met het opzetten van nieuwe

soorten tijdschriften, eerst met het tijdschrift *New York* voor de stad New York en daarna nationaal, met *Ms.* voor de Amerikaanse vrouw.

Als iemand mij toen ik klein was vroeg wat ik wilde worden, zal ik waarschijnlijk de naam van mijn lievelingsschrijfster hebben genoemd: Louisa May Alcott, de auteur van *Onder moeders vleugels*. Dat was een boek dat ik steeds opnieuw las, elk jaar weer. Ik ambieerde altijd dat familiegevoel en ook het avontuur. Maar tegelijk kan ik me niet herinneren dat ik op de middelbare school of de universiteit ooit iemand heb verteld dat ik schrijver wilde worden, of dat ik dat zelfs maar heimelijk van plan was.

Als je me die vraag in mijn tienertijd had gesteld, had ik gehoopt op een leven als danseres, zoals de vrouwen wier foto's aan de muur hingen bij de balletschool waar ik les had. Alleen in films zag ik vrouwen in andere rollen dan die van moeder, lerares en huisvrouw, de drie voornaamste opties in het echte leven bij mij in de buurt.

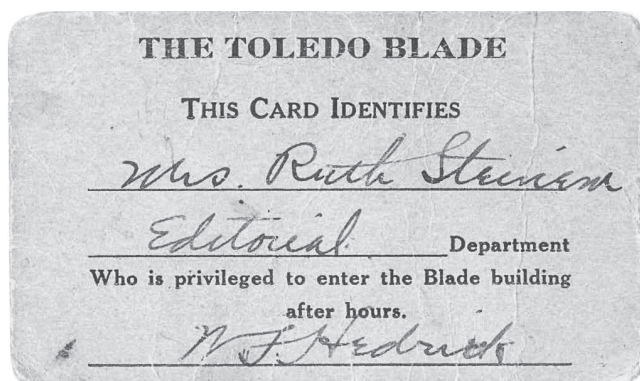
Als je me als jongvolwassene had gevraagd hoe mijn leven zou verlopen, had ik na mijn studie een baan voorspeld, waarschijnlijk in de journalistiek, daarna een huwelijk en een stel kinderen, waarna ik zou blijven werken, zij het in een minder belangrijke functie dan die van mijn man. Met andere woorden, dat raadselachtige ding dat meestal wordt omschreven als een 'normaal' leven voor een vrouw. Ik zeg 'raadselachtig' omdat ik zag dat de traditionele keuzen van

de vrouw werden opgehemeld in films, maar die niet weerspiegeld zag in mijn eigen leven, waarin mijn moeder een journalistieke carrière had voordat ze die bij haar trouwen opgaf. Ik werd bovendien meerderjarig in de jaren 1950, een tijd waarin mijn vaderland, zoals zoveel landen, na de Tweede Wereldoorlog hard moest werken om terug te keren naar een zogeheten normaliteit. Mannen keerden terug naar hun baan van voor de oorlog en de vrouwen die dat werk in de oorlogsjaren hadden 'ingepikt' werden aangespoord die op te geven en fulltime moeder en huisvrouw te worden, vaak in nieuwgebouwde voorsteden. Ik dacht dat ik dat ook zou doen, alleen nu nog even niet.

Ik genoot van liefdesrelaties met een aantal goede en lieve mannen, maar ik was nooit bereid tot de volgende stap, het huwelijk. In plaats daarvan werden mijn voormalige minnaars deel van mijn gekozen familie. Achteraf gezien denk ik dat ik sterk beïnvloed was door mijn jeugd als mantelzorger voor mijn zieke moeder, en ik wilde niet nog een keer verantwoordelijk zijn voor iemand anders. Ik weet dat ik ook bang was dat mijn leven ondergeschikt zou raken aan dat van een echtgenoot, zoals ik om me heen zag gebeuren.

Als schrijver heb ik altijd voornamelijk thuis gewerkt, dus ik heb nooit een standaard 9-tot-5-bestaan gehad. Ik werk nog steeds meestal op basis van deadlines of ideeën die opkomen. Dat patroon is waarschijnlijk genormaliseerd door het feit dat mijn moeder, voor

mijn geboorte, ook verslaggever voor een krant was. Als kind liet ze me zien hoe je een vel papier in drieën moest vouwen zodat je het in één hand kon houden, als een opschrijfboekje. Ze vertelde me ook dat ze ooit had gewerkt voor de *Toledo Blade*, onze plaatselijke krant. Ik kon me dat niet meer echt herinneren totdat ik zelf freelanceschrijver werd. Het is verbazingwekkend hoe de toekomstige tijd altijd terug te vinden is in de verleden tijd, al beseffen we dat maar zelden. Mijn vader had ook een freelancersmentaliteit. Hij was op twee dingen trots: hij droeg nooit een hoed, zoals mannen van zijn generatie normaal gesproken deden, en hij had nooit een baan, waarmee hij bedoelde dat hij als eigen baas in de zomer een danspaviljoen runde op het platteland van zuidelijk Michigan en 's winters kleine antiquiteiten kocht en verkocht.

De *Toledo Blade* ID-kaart van mijn moeder Ruth